

БОБИ I. ЗАМИНАҲОИ НАЗАРЯВИИ ИДЕОЛО- ГИЯ ВА НАҚШИ ИДЕОЛОГИЯ ДАР ТАРБИЯИ ҶАВОНОН

§ 1. ИДЕОЛОГИЯ, НАМУДҲО ВА АРЗИШМАНДИИ ОН, ИДЕОЛОГИЯИ МИЛЛӢ

ҚИСМАТИ НАЗАРИЯВӢ-ИТТИЛООТӢ

Мақсад: баланд бардоштани сатҳи дониш ва маълумотнокии гуруҳҳои мақсаднок оид ба мафҳуми идеология, идеологияи миллӣ ва арзишмандии он барои ҷомеа ва давлат, идеологияи миллӣ ва ё ҷамъиятӣ-давлатӣ дар Тоҷикистон ва нақши ҷавонон дар таҳкими он, равонасозии ҷорабиниҳои идеологӣ ба самтҳои мувофиқ, зарурати маблағгузорӣ ва тарзу усулҳои дарёфт ва банақшагирии он дар амалисозии ҷораҳои дахлдор.

Гуруҳҳои мақсаднок: ҷавонон, масъулон ва мутахассисони соҳаи кор бо ҷавонон, масъулон ва омӯзгорони соҳаи тарбиявӣ ва беруназсинфии системаи маориф.

Бандҳо/нақша:

1.1 Идеология ва намудҳои он, идеологияи миллии Тоҷикистон;

1.2 Зарурат, ҳолат ва усулҳои маблағгузориҳои ҷорабиниҳои идеологӣ.

1.1 Идеология ва намудҳои он, идеологияи миллии Тоҷикистон

Идеология бинобар дастрас будан ва хусусияти

ҳадафрасӣ доштан дар муносибатҳои давлатӣ ва ҷамъиятӣ ба таври васеъ истифода мегардад ва арзиши хело баланд ва бисёрҷабҳа низ дорад.

Дастрасии идеология ба каммасраф будан дар истифода, ҷолибияти он барои ҷомеа ва усулҳои гуногуни идоранашавандаи амалисозӣ доштан асос меёбад. Аз ҷумла, яке аз усулҳои табиқ ин ВАО, бахусус шабакаи интернетӣ мебошад, ки ҳудудан танзими он ғайриимкон гардидааст.

Ҳадафрасии идеология ба он ифода меёбад, ки он бо нерӯи ақлони инсон сару кор мегирад, василаҳои устувори таъсиррасони психологиро соҳиб мебошад. Психология дар навбати худ, хусусиятҳои ботинӣ буда, одамонро аз якдигар фарқ мекунонад [6]. Яъне, бо таъсир расонидан ба психологияи инсон, рафтору кирдор ва муносибат ӯро ба осонӣ тағйир додан мумкин аст.

Дар воқеъ идеология, бахусус идеологияи комил ва ё идеологияи ҷамъиятӣ-давлатӣ барои миллату давлат ва ҷомеаи соҳибтамаддун арзиши/нархи гарон дорад ва ба даст овардани он кори сахлу сабук нест. Идеология худ ба худ роҳнамо ва ё пулери ташкил медиҳад, ки аҳли ҷомеаро ба сиёсати давлату ҳукумат пайваست мекунад, манфиатҳои сиёсии ҳукуматро ҳифз, пешбарӣ ва ба нафъи умум дар байни ҷомеа талқин месозад.

ИДЕОЛОГИЯ ВА Ё МАҲКУРАИ МИЛЛӢ

Дар шароити соҳибистиклолӣ ва рушду такомулҳои мамлакат дар робита ба тақозои ҷомеаи муосир дарёфт ва ташаккули заминаҳои гуногуни мусоидаткунанда ба таҳкими муносибатҳои ҷамъиятии ташкилӣ-сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-фарҳангии аҳоли ва дар ин замина устувор гардонидани рукнҳои идоракунии давлатӣ зарурат пайдо кардааст. Яке аз чунин заминаҳо ва ё

василаҳои таҳкимбахш ва кафили сулҳу субот, оромӣ ва амнияти миллии ҷамъият ва давлат ин **нерӯи пойдори (мустаҳками) мафкураӣ ва ё зеҳнии аҳли ҷомеа**, ки дар истилоҳоти илмӣ ва сиёсӣ онро **идеология** меноманд, мебошад.

Идеологияро дар як вақт ҳамчун мафкураи миллӣ ва ё мафкураи ҷамъиятии давлатӣ фаҳмидан мумкин аст, вале он нисбатан маъноӣ ва сарф дошта, фарогири маҷмӯи муносибатҳо ва назарҳо буда, барои талқини ғояҳо ва манфиатҳои муайяни сиёсӣ-иҷтимоӣ равона мегардад.

Мафкураи миллӣ бошад, хусусияти умумӣ ва иҷтимоӣ-фарҳангӣ дошта, бештар шаҳрвандонро барои ватандӯстӣ, худшиносӣ, худогоҳӣ, пос доштани муқаддасоти миллӣ, таърих тамаддун, фарҳангӣ ва ҳувияти миллӣ ҳидоят месозад.

Боиси зикр аст, ки дар тадқиқоти мазкур зери мафҳуми «мафкураи миллӣ» мафкураи ҷамъиятии давлатӣ, ки хоси тамоми (шаҳрвандони) тоҷикистониён (новобаста аз миллат, наҷод, ранги пӯст ва дигар нишонаҳои миллӣ ва аққалӣ) мебошад, фаҳмида мешавад.

Ба идеология чун дигар мавзӯҳои илмӣ-амалӣ аз ҷониби муқарраркунандагон ва олимони таърифҳои гуногун дода шудааст. Калимаи идеология хоси забони юнонӣ буда, ба ду қисм ҷудо мешавад: идея – ғоя, мафкура, фикр, ақида, андеша ва логос – калима, дониш, омӯзиш ва шуур мебошад.

Ҳамин тариқ, **ИДЕОЛОГИЯ - маҷмӯи ақидаҳо ё назарҳои бонизом ва батартибовардашуда буда, манфиатҳои гуруҳҳои гуногуни иҷтимоиро инъикос менамояд, ки бар асоси он (маҷмӯи ақидаҳо) муносибатҳои одамон нисбат ба воқеияти иҷтимоӣ**

дарк ва баҳогузорӣ карда мешаванд ва ё шаклҳои муқарраргардидаи ҳокимият эътироф ё ин ки зарурати ислоҳот ва барҳам додани онҳо асоснок карда мешаванд [4].

Идеология илми мустақил нест, аммо он ифодагари донишҳои иҷтимоӣ-сиёсии марбут ба манфиатҳои шахсии хусусияти умумидошта буда, муносибатҳои муайяни иҷтимоиро мавриди омӯзиш ва баҳогузорӣ қарор медиҳад.

Мафҳуми идеология дар асрҳои XVIII-XIX пайдо шуда, онро мутафаккирон К.Маркс ва Ф.Энгельс ба ду мазмун ҷудо мекунад: 1) ҷаҳоншиносии идеалӣ, ки ақида/ғоя нақши ҷавҳарии ҷаҳонро дорад, яъне ба он арзиши хело баланд дода мешавад ва 2) мафкураи касбии иҷтимоӣ-сиёсӣ, ки субъект вобастагии худро ба манфиатҳои иқтисодӣ-гуруҳӣ дарк наменамояд, аммо татбиқи онро истодагарӣ мекунад.

Инчунин, идеология зимни тадқиқоти олимони К.Мангейм, В.Парето, М.Вебер, Р.Арон, Р.Будон ва ғайра қарор дода шудааст. Тибқи назари Р.Будон идеология вазифаҳои зиёдро, ба монанди мусоидат намудан ба муттаҳидии гуруҳ, муайян ва асоснок кардани интизориҳои иҷтимоӣ ва ғайра ба иҷро мерасонад [3].

Ҳамин тариқ, идеология дар илми муосир ҳамчун ташаккулдиҳандаи маънавиёт ва ҷаҳонбинии иҷтимоии мусоидаткунанда ба таъмини иттилоотии шахс/шаҳрванд оид ба муносибатҳои иҷтимоӣ, адолати иҷтимоӣ, ояндаи таърихии ҷамъият ва ғайра омӯхта мешавад. Яъне, идеология ҷаҳорҷӯбаи муносибатҳо ва амалҳост, ки ба фард ғизои маънавӣ дода, талаботи иттилоотии иҷтимоии ӯро дар ҷомеа ва нисбат ба ҷомеа қонеъ мегардонад.

ИДЕОЛОГИЯҲОИ ҶАҲОНӢ ВА ТАЪСИРИ ОНҲО БА ДАВЛАТДОРИИ МИЛЛӢ

Барои равшанӣ андохтан ва дарк намудани зарурат ва мазмуни аслии идеология баъзан маълумотхоро оид ба фаъолияти идеологияҳои ҷаҳонӣ баррасӣ менамоем.

Пеш аз ҳама, мебояд зикр намуд, ки идеология хусусияти сиёсӣ дошта, он бештар бо мақсади ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ ва ё нуфуз барои ҳукмфармоӣ намудан ба гуруҳи муайяни ҷомеа, ҳудуд, фарҳангҳо ва сарватҳои табиӣ-иқтисодӣ истифода мегардад. Ин мақсад пешорӯи тамоми идеологияҳо, бахусус идеологияҳои ҷаҳонӣ қарор дошт ва дорад, яъне ҳадаф аз ташкилёбӣ ин бавосита ва ё бевосита дахл намудан ба ҷамъиятҳои муайян, сохторҳои идоракунии ва фарҳангҳо ҷиҳати ҷорӣ намудани ақида, ғоя ва назарҳои муайян мебошад.

Дар ҷаҳон имрӯз якҷанд идеологияҳо фаъолиятдоранд, ки онҳоро метавон ба ду гуруҳ комил ва нокомил ҷудо намуд.

Ба гуруҳи идеологияҳои комил идеологияҳои зерин шомил мебошанд, ки дар фазои ташкили муносибатҳо, мубориза ва рақобатҳои солим ташаккул ёфта, бо фарогирӣ миллионҳо пайравони худ фаъолият менамоянд:

- **Сотсиализм** – принсипҳои **адолатпарварӣ** ва **баробарии одамонро** талқин намуда, манфиати гуруҳиро арзиши олии медонад ва барои он **қурбон** намудани ҳама гуна манфиати **фардиро** пеш мегузорад. Мақсади таърихӣ ин идеология сарнагун сохтани капитализм буда, дар ин самт то кунун муборизаҳои сиёсӣ идома доранд. Ҳадди баланди муваффақиятро ин идеология ҳангоми ҳукмронии собиқ давлати Шӯравӣ, аз ҷумла байни солҳои 1930-1950 соҳиб гардида буд. Дар ин хусус В.И.Ленин (декабри

1919) гуфта буд: «**Коммунизм** зинаи олии рушди сотсиализм аст – онгоҳ одамон бо андешае кор мекунанд, ки он ҳамчун зарурат баҳри нафъи умумӣ равона гардида бошад» [5, с. 355].

- **Натсионализм** ё ин ки **Сотсиализми миллӣ** - баъди Ҷанги якуми ҷаҳон ҳамчун ҳаракати миллии кишварҳои Аврупо пайдо шуда, ба идеяҳои Ҳизби Сотсиализми Миллии Коргарони Олмон асос меёбад. Ин идеология ба сифати арзиши олий **хусусиятҳои миллӣ ва этникиро** пеш гузошта, ба дигар миллатҳо бадбинӣ ва хусуматро роиҷ мебинад.
- **Либерализм** – принсипи маҳдудсозии мудохилаи давлатро ба муносибатҳои ҷамъиятӣ пеш мегузорад ва **озодии фард аз ҷамъият ва анъанаҳои ӯ** афзалият медиҳад. Либерализм **ҳуқуқ ва озодиҳои ҳар як инсонро арзиши олий** арзёбӣ намуда, изҳори озоди ақида, интиҳоби озоди дин, интиҳоби озоди намоёндаи худ дар ниҳодҳои сиёсӣ ва амалӣ гардидани дигар рухҳои демократиро тақозо менамояд. Ин идеология рушди иқтисодиётро тариқи бозори озод, ки он дар шароити имрӯзаи **иқтисоди бозоргонӣ** ном дорад, талқин менамояд [4].
- **Консерватизм** – принсипи **пайравӣ ба анъана ва урфу одатҳои дар ҷомеа ташаккулёфтаре** талқин менамояд. Ҷонибдорони ин идеология муҳолифи ҷамагуна тағйиротҳо баромад намуда, нигоҳ доштани сохти анъанавӣ-таърихро пеш мегузоранд [7].

Ба гуруҳи идеологияҳои нокомил ҷараёнҳои зеринро дохил кардан мумкин аст, ки дар шароити таҳдиду зуроварӣ ва сӯиистифода аз фарҳангу дин ба вучуд омадаанд, зимнан дар ҷомеаи ҷаҳонӣ бо амалҳои номатлуби худ, ба монанди экстремизм, терроризм,

радикализм, миллатгарой ва ғайра маъруф гардидаанд:

- **Фашизм** - шакли идории диктаторӣ буда, зидди коммунизм, либерализм ва унсурҳои деморкратӣ баромад менамояд. Инчунин, дар ҷаҳони муосир ба амалҳои мардонагӣ, ҷавонӣ, муаммои ягонагӣ, тавоноӣ ва зуроварӣ маъруф шуда, одатан наҷодпарастӣ, таъқиби миллату халқиятҳои бегона, паҳнкунандаи хатар ва қатли омро пешоҳангӣ менамояд [12]. Бо истифода аз ин идеологияи нокомил дар кишварҳои Аврупо, Амрико, Россия ва ғайра ҳаракатҳои зиёди миллатгаро бо ном “скинхед”, “бритоголов”, “сатанист” ва дигарон фаъолият доранд;
- **Исламизм** – идеологияе мебошад, ки тибқи он тамоми муҳолифатҳои дохилии ҷамъиятӣ ва давлатии ҷомеаи (мамлакатҳои) мусулмонӣ, инчунин муносибатҳои дахлдори байнидавлатӣ аз рӯи меъёрҳои шариат амалӣ гардонида (ҳал карда) мешавад [6]. Ин меъёрҳо дар шароити мамлакатҳои дунявӣ низ (бо таъсири Исламизм) новобаста аз масъулияти шахрвандӣ, миллӣ, давлатӣ ва ҷамъиятӣ дар шакли урфу одат ва анъанаҳо ба роҳ монда мешавад.
- Ҳадафи асосии ҷонибдорони ин идеология бо истифода аз дини мубини Ислом ба даст овардани ҳокимияти сиёсӣ мебошад, гарчанде Ислом ба сиёсат ягон робита надошта, масъалаҳои боварӣ, эътиқод, маънавиёт, ахлоқ, адолат ва ғайраро баррасӣ менамояд [1]. Фарқият дар он аст, ки дигар идеологияҳо асосан дар роҳи ба даст овардани ҳокимияти сёсӣ аз рукнҳои фарҳангӣ, маънавӣ ва динӣ сӯиистифода наменамоянд, вале исламизм онро рӯи қор қарор додааст. Ин идеология имрӯз на танҳо мавриди истифодаи ҳизбҳои сиёсӣ (расмӣ) қарор дорад, балки

ба ташаккулёбии ҳаракатҳо ва гуруҳҳои гуногуни экстремистӣ, радикалистӣ ва террористӣ бо ном “Ҳизб ут-таҳрир”, “Давлати Исломии Шому Ироқ”, “Ал-қоида”, “Толибон” ва ғайра боис гардидааст ва мутаассифона бо ниятҳои ғаразнок ва амалҳои нопоки худ номи дини мубини Исломо бад карда, дар байни ҷомеа, аз ҷумла ғайримусулмонон нафрати зиёдро нисбат ба ин дини поқу равшан ва ҳидоятгар ба роҳи рост ба бор овардаанд.

Дар ин ҷо бояд зикр намуд, ки нокомилии исламизм бар муҳолифати ғояҳо ва ақидаҳои он нисбат ба рисолати воқеии дини мубини Ислом асос меёбад ва ин асоснокиро бо далелҳои зерин метавон собит намуд:

⇒ Дини мубини Ислом ба сиёсат ва давлат ягон ҳамбастагӣ надорад, чунки:

- ♦ Он хусусияти фарҳангӣ ва маънавӣ дошта, хоси ягон давлат, миллат, халқият ва гуруҳи муайяни одамон намебошад ва сарҳад низ надорад, чуноне ки – *Бисёр бобаракат аст Он (Худой), ки Фурқонро ба бандои Хеш фуруд овард, то оламиёро бимкунандае бошад.* – оварда шудааст дар Қуръони Карим [9, с. 359];
- ♦ Асоси дини Исломо Китоби муқадасси Қуръон ташкил медиҳад, ки мазмуни он пурра фарогири панду ҳидоятҳо ба роҳи рост буда, масъалаҳои марбут ба сиёсат ва ҷудоиандозиро фаро нагирифтааст, ҳатто зидди чунин муносибатҳо панд овардааст, ки: *“...чун миёни мардум ҳоким шавед, ба ростӣ ҳукм кунед. Ҳароина некӯ чизе аст, ки Худо бо он ба шумо панд медиҳад...”* [9, с. 87], яъне соҳибгардидан ба масъулияти сарварӣ бояд зимни боварӣ ва интиҳоби мардум ба роҳи монда шавад ва ин муносибат низ ҳамчун панд оварда шудааст, на

меъёри сиёсӣ.

- ⇒ Дини Ислом куштор, зурвоарӣ, таҳдид ва дигар рафторҳои зиддиинсониро, ки хоси Исламизм дар роҳи ғасби ҳудудҳо, сарватҳо ва ҳокимиятҳои сиёсӣ мебошад, маҳкум месозад - «*Ва муъминро насазад, ки муъминро бикӯшад, магар ба хато*». Яъне, қасдан куштани шахси ҳамдин манъ карда шудааст, ҳатто барои ин амалӣ номатлуб дар ояти дигар «*Ва ҳар ки муъминро ба қасд бикӯшад, нас, ҷазои ӯ дузах аст, дар он ҷовид бошад; ва Худо бар ӯ ҳашм гирифтааст ва ӯро лаънат кардааст ва азоби бузург барои ӯ омода сохтааст*» [9, с. 93];
- ⇒ Ин дин талқиндиҳандаи сулҳу субот ва оромию осоиштагии одамон мебошад, – *Чуз ин нест, ки муъминон бародарони якдигаранд, нас, миёни ду бародари ҳеш сулҳ кунед ва аз Худо битарсед, то бар шумо раҳм карда шавад!*» – оварда шудааст дар Қуръони Карим, аммо дар фаъолияти ҷонибдорони Исламизм акси ҳолат ҷой дорад, ки онро метавон дар мисоли ҳукмронии харобоварӣ онҳо нисбат ба кишварҳои Ироқ, Ливия, Сурия, Афғонистон ва ғайра иброз намуд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки соҳти идораи демократӣ ва дунявиро интиҳоб кардааст ва намоёндагҳои фарҳангу миллатҳои гуногунро соҳиб буда, кулли шахрвандон пайрави дини мубини Ислом мебошанд, хоҳ нохоҳ идеологияҳои гуногуни комил ва нокомили ҷаҳонӣ рӯи хостаҳои муайяни худ ба он таъсир мерасонанд.

Дар шароити демократикунонӣ Ҷумҳурии Тоҷикистонро зарур мегардад, ки идеологияҳои заминавии онро, аз қабилӣ либерализм ва консерватизм бипазирад, зеро демократия ҳамчун моли Ғарб маҳз бо

ғояҳо ва принсипҳои ҳамин идеологияҳо асос меёбад. Мувофиқан дахлунӣ, таъсиррасонӣ, роҳнамоӣ ва иштироки фаъоли намояндагони ҷомеаи аврупоӣ ва америкоӣ дар ҷараёнҳои демократисозии муносибатҳо, аз ҷумла идоракунии рушди ҷомеаи шахрвандӣ, таъмини ҳукуку озодиҳои инсон ва ғайра дар кишвар ба ҳукмфаромии ҳамин идеологияҳо (либерализм ва консерватизм) рабт дода мешавад. Албатта, барои Тоҷикистон чун кишвари тозаистиқлол татбиқи ҳамагуна озодиҳо ва мустақилиятҳо мувофиқ аст, аммо даҳолат кардан ба ҳаёту фаъолияти ҷамъиятию давлатӣ ва ҳукмфармоии берунӣ қобили қабул нест, зеро миллати тоҷик таърихӣ ва тамаддунофар буда, пеш аз ин миллату халқиятҳо ташаккул ёфтааст ва низоми демократии идоракуниро таҷриба кардааст. Мисол: Давлати Ҳахоманиши форсҳо (332-103 пеш аз милод) бо системаи Сатрап амал мекард, ки онро ба сохти Иттиҳоди давлатҳои Аврупо ва ё Иёлоти Муттаҳидаи Амрико шабоҳат додан мумкин аст. Давлати Ҳахоманиш аз 33 Сатрап (ҷумҳури) ба монанди Бохтар, Миср ва ғайра иборат буд, яъне ҳар як Сатрап як ҷумҳуриро ташкил меод. Системаи Сатрап, ба подшоҳи марказӣ - Шоҳанишоҳи Ҳахоманишҳо вобастагӣ дошт, аммо ҳар як Сатрап шоҳи худро низ дошт ва ба содироту воридот, буҷет ва тақдири одамон масъулияти шахсӣ доштанд ва мустақилона амал мекарданд. Сатрапҳо артиш надоштанд, мувофиқан харҷи зиёд намекарданд, аммо ҳар сол ба ҳокимияти марказӣ андоз месупурданд. Артиш ва ба ин васила ҳифзу таъмини беҳатарии ҷомеа дар уҳдаи ҳокимияти марказӣ буд. Дар ин ҷо боиси зикр аст, ки сиёсати демократӣ ва ё либералии идораи давлатӣ ба монанди, мустақилият ва озодӣ маҳз дар фаъолияти давлати Ҳахоманиш инъикос меёбад.

Дар шароити Тоҷикистон, ки аксарияти аҳолиро муслмонон ташкил медиҳанд, мутаносибан таъсири идеологияи дигари ҷаҳонӣ Исламизм ҷой дорад, ҳатто то солҳои охир он дар шакли расмӣ тавассути Ҳизби наҳзати Исломи Тоҷикистон дар мамлакат амал мекард. Инчунин, дар кишвар пайравони он дар симои ҳаракатҳои ва равишҳои экстремистӣ, ба монанди “Салафия”, “Ваҳобия”, ва ғайра мавҷуданд, гарчанде онҳо ҳаракатҳои мамнӯъ низ муқаррар шуда бошанд.

Дар натиҷаи таъсиррасонии ин идеология имрӯзҳо беш аз ҳазор нафар шахрвандон дар сафи ДИИШ шомил мебошанд ва бар зидди бародарони худ ҷангида истодааст, яъне роҳум гардидаанд. Боиси таассуф аст, ки дар робита ба ин омили номатлуб 146 оилаҳо озими Сурия ва Ироқ гардидаанд [2]. Инчунин, Ҳизби мамнӯъгаштаи наҳзати Илом дар нимаи дуҷуми соли гузашта (2015) кушиши ба миён овардани табодули сиёсиро дар кишвар анҷом дод, ҳост ки ҳокимиятро бо ин роҳ – амалиёти террористӣ ғасб намояд ва ғояҳои нопоки худро дар ҷомеа талқин намояд, вале хушбахтона ба ҳадафҳои ғаразноки гузошташудаи худ нарасид ва пайравони (дастдоштагон ба амалиёти террористӣ) он дастгир карда шуданд [13]. Мебошад хотирнишон шуд, ки зарари молию, моддию руҳии расонидашудаи ин идеология ба Тоҷикистон ва халқи он – *ташкили ҷанги таҳмилии шахрвандии аввалҳои солҳои 90 – ум* – ҳануз барқарор нашудааст.

Ҳамин тариқ, барои кишвари азизи мо, ки давлати ҷавон аст, меросдори миллату фарҳанги куҳанбунёд мебошад ва акнун пас аз ҳазор сол соҳиби истиқлолияти комил гардидааст зарур аст, ки василаҳои мувофиқ ва муносиби муқовиматро бар ҳар як таъсир ва таҳдиди берунӣ дошта, худро, миллат ва халқи шиканҷадидаро аз

ҳамагуна ғояҳои бегона ба фарҳанг ва тамаддуни миллий, аз ҷумла назар ва мақсаду маромҳои номувофиқи идеологияҳои ҷаҳонӣ ҳифз намояд.

ЗАРУРАТИ ИДЕОЛОГИЯ БАРОИ ТОҶИКИСТОН

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар шароити демократикунонӣ муносибатҳои ҷамъиятӣ ва идоракуниро ба роҳ мондааст, чун қисми зиёди кишварҳои ҷаҳон дар фаъолият ба идеологияҳои либералӣ ва консервативӣ таъям намуда, идеологияи хоси худро надорад. Мувофиқан, надоштани идеология чӣ тавре дар таҳлили боло оварда шуд, зарари зиёди хусусияти маънавӣ-сиёсӣ ва иҷтимоӣ-иқтисодӣ доштаро метавонад ба бор орад.

Боиси зикр аст, ки имрӯз маҳз ҳамон кишварҳо ва ҷамъиятҳое, ки идеологияи хоси худро доранд, дар ҳаёту фаъолият пеш рафта истодаанд, ҳатто барои талқини идеологияи худ барномаҳои зиёди “башардӯстона”-ро дар байни дигар ҷамъиятҳо/мамлакатҳо амалӣ гардонидани истодаанд. Идеологияҳое, ки демократия ба Тоҷикистон овард, аз қабилҳои либерализм ва консерватизм хоси кишварҳо ва ё ҷамъиятҳои ИМА ва баъдан Аврупо мебошад ва дар кули мамлакатҳо доман паҳн намудааст ва боиси рушди ин кишварҳо гардидааст. Ба ҳмин монанд, идеологияи ҷаҳонии сотсиализм дар мамлакатҳои Хитой, Корея ва дигарон ва исламиязм (дар шакли комил) дар кишварҳои Арабистони Саудӣ, Туркия, Малайзия ва ғайра муваффақиятҳои муайяно пеш овардаанд.

Дар ҳамин рост, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон - *Ҷиҳати ташаккули андешаи миллии наврасону ҷавонон ва омода*

намудани онҳо дар самти муқовимат ба тазодҳои ҷомеаи муосир ҳоло дар назди сохтору мақомоти давлатӣ, падару модарон ва аҳли ҷомеа корҳои зиёде қарор доранд – иброз карда буданд, ҳангоми мулоқоти расмӣ бо намоёндагони ҷавонони кишвар 23 май соли 2013. Яъне, имрӯз фурсати он расидааст, ки ба сифати василаи муқовимат ва ё муборизаи шадид бар зидди ҳама гуна зухуроти номатлуби ҳалалдорсозанда ва талқиндиҳандаи ғояҳои нокомил сатҳи маърифатнокӣ ва ё нерӯи зеҳнии шаҳрвандон, аз ҷумла ҷавонон тақвият бахшида шавад.

Ҳамчунин, Президенти мамлакат зимни Паёми худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (соли 2014) иброз кардааст: «Ҳифзи истиқлолияти давлатӣ ва дастовардҳои он, ҳимояи амният ва манфиатҳои милливу давлатӣ, устувор гардонидани ваҳдати миллӣ ва нигоҳ доштани суботу оромии ҷомеа, инчунин таъмин намудани рушди иқтисоди кишвар ва беҳтар гардидани сатҳи сифати зиндагии аҳоли дар шароити торафт вусъат пайдо кардани бархӯрди қудратҳои ҷаҳонӣ вазифаи аввалиндараҷаи ҳамаи рӯкнҳои ҳокимияти давлатӣ ва ҳар як шаҳрванди ватандӯсту ватанпарвар мебошад.» [11]. Таъкидҳои Сарвари ҷумҳурӣ моро водор месозад, ки баҳри таъмини амнӣ устувори миллӣ, ҷамъиятӣ ва давлатӣ талошҳои доимӣ, дурандеш ва нишонрас дошта бошем.

Аз ин ҷо бармеояд, ки барои рушду нумуъи Ҷумҳурии Тоҷикистон, эмин нигоҳ доштани ҷамъият аз ҳар гуна таъсирҳои берунӣ, аз ҷумла идеологияҳои нокомил, ташакл додани заминаҳои мустаҳками сиёсӣ, идорӣ ва фарҳангӣ ва ба даст овардани динамикаи устувори иқтисодӣ-иҷтимоии кишвар зарур аст, ки Тоҷикистон идеологияи ҳоси миллии худро дошта бошад.

Боиси зикр аст, ки ташаккули идеологияи давлатӣ

бисёр муфид мебуд, аммо якчанд монеаҳои зерин барои ба ин маром расидан мавҷуданд:

- * Тоҷикистон давлати демократӣ ва ҳуқуқбунёд мебошад, ки дар ин сохти идоракунӣ ҷомеаи шаҳрвандӣ аз (нисбат ба) давлат мустақил мебошад ва дар ташаккул ва талқини ғояҳои сиёсӣ-маънавӣ, мувофиқан интихоби онҳо шаҳрвандон дар ҷомеа озод мебошанд (ҳуқуқ доранд). Ин муносибат шароите фароҳам меорад, ки дар як давлат на як, балки якчанд идеологияҳои сиёсӣ тавассути ҳизбҳои (гурӯҳҳои) расмӣ ҳукмрон бошанд;
- * Дар мамлакат принсипҳои демократӣ тақозо менамоянд, ки муносибатҳои иқтисодӣ дар асоси бозор ва рақобати солим ба роҳ монда шавад, яъне аз давлат, таъсир ва ё даخلي бевоситаи он озод (мустақил) бошанд. Яъне, идеологияи давлатӣ наметавонад бевосита доираи соҳибкоронро фаро гирад.

Ҳамин тариқ, ташаккули идеологияи миллӣ ё ин ки идеологияи ҷамъиятӣ-давлатӣ ба мақсад мувофиқ буда, метавонад кули манфиатҳои тарафхоро фаро гирад.

Асос ва ё заминаҳои асосии идеологияи миллиро бо дарназардошти таъмини рухҳои ҳуқуқии он метавонад ғояҳо ва меъёрҳои конституционӣ, ки аз ҷониби ҳамаи шаҳрвандони комилҳуқуқ қабул гардидаанд, ташкил диҳад. Тибқи Конститутсия мумкин аст, ки ба сифати **идеологияи миллӣ** маҷмӯъ, як ва ё якчанд ғояҳои зеринро муқаррар намуд [8, моддаҳои 1, 2, 5, 12, 26, 27, 28, 30, 39]:

- ⇒ Волоияти қонун ва ҳаёти дунявӣ;
- ⇒ Зиндагии арзанда ва инкишофи озодона барои

ҳама;

- ⇒ Инсон, ҳуқуқ ва ҳаёти ӯ арзиши олӣ;
- ⇒ Баробарҳуқуқӣ дар ҷомеа;
- ⇒ Кафолати фаъолияти озоди иқтисодӣ;
- ⇒ Маърифати сиёсӣ таҳкимбахши ҳувияти миллӣ;
- ⇒ Таҳкими анъанаҳо ва урфу одатҳои миллӣ;
- ⇒ Сулҳу ваҳдат ва муттаҳидии сиёсӣ ҳомии
осоиштагии ҷомеа;
- ⇒ Озодии суҳан ва гуногунондешӣ;
- ⇒ Маҳкум намудани ҳама гуна таҳдид ва дахлкунӣ ба
ҳаёт ва фаъолияти шахсӣ;
- ⇒ Кафолати таъмини иҷтимоӣ ба ниёзмандон;
- ⇒ Дониш, касб, меҳнат ба ҳама.

Ҳамин тариқ, метавон атрофи идеологияи миллӣ муттаҳид гардида, дахл ва таъсиррасонии идеологияҳои беруниро маҳкум ва рад намуд.

Бори дигар ибраз мегардад, ки идеологияи миллӣ хоси як миллат набуда, фарогири кули миллат, ҳарқият ва аққалиятҳои тоҷикистонӣ мебошад.

Бо расидан ба ин ҳадаф – “ташаккул ёфтани идеологияи миллӣ” халқ ва давлати Тоҷикистон метавонад ба дастовардҳои зиёди зерини таҳкимбахши ҳаёту фаъолияти ҷамъиятӣ соҳиб гардад:

Якум, идеологияи миллӣ имкон медиҳад, ки фазои сиёсӣ-маънавии давлат ҳифз гардад ва аз дахли ҳама гуна таъсирҳо, аз ҷумла идеологияҳои бегона эмин бошад;

Дуюм, бо ҳукмфармо гардидани идеологияи миллӣ мафкура ва маърифати сиёсии шаҳрвандон, баҳусус ҷавонон, ки қишри асосӣ ва осебпазири ҷомеа ба ҳисоб мераванд, такмил ёфта, ба самти дуруст ва комили ҳаётӣ равона мегардад;

Сеюм, идеологияи миллӣ шароит фароҳам меорад, ки талабот ва принципҳои асосии демократикунонии ҷомеа амалӣ гардонида шавад ва аз ҳама муҳим, шакли тоҷикистони демократия бо фарогирии тамоми манфиатҳои умумимиллӣ ва маънавӣ-сиёсӣ ташаккул дода шавад;

Чорум, ташаккули идеологияи миллӣ ба пойдорӣ ва устувории сулҳу ваҳдат ва оромию осоиштагии ҷомеа заминаи мусоид – мафкураи комил ва устувори сиёсӣ-маънавии шахрвандонро фароҳам меорад;

Панҷум, бо ташкил ёфтани идеологияи миллӣ имкониятҳои мудофиавии кишвар ва амнияти миллӣ бо баланд гардидани ҳисси ватандӯстии ҷомеа, махсусан ҷавонон, масъулияти шахрвандӣ, худшиносӣ, худогоҳӣ ва ҳувияти миллии онҳо мустаҳкам гардида, равнақ меёбанд;

Шашум, идеологияи миллӣ метавонад на танҳо ба посдоштан, балки талқини анъанаҳо ва урфу одатҳои миллӣ, инчунин тамаддун, таърих ва фарҳанги аҷдодӣ дар ҳудуди мамлакат ва берун аз он, аз ҷумла дар байни тоҷикзабонон ва форсзабонони ҷаҳон мусоидат намояд.

1.2 Зарурат, ҳолат ва усулҳои маблағгузорию ҷорабинии идеологӣ

Ташаккули идеологияи комил дар ҷаҳон чӣ аз назари иқтисодӣ ва чӣ аз назари сиёсӣ иҷтимоӣ ва фарҳангӣ хело гаронбаҳо арзёбӣ мегардад ва ба ин васила маблағгузорию бонизом дар роҳи банақшагирӣ ва баргузорию тадбирҳои алоқаманди идеологӣ ба мақсад мувофиқ мебошад.

Идеология ё худ чорабиниҳои идеологӣ дар таносубнокӣ бо нақши худ дар ҷомеа маблағгузорию зиёд талаб намекунад, вале дар марҳалаи ташаккулёбӣ, ки амалҳои зиёдиро бояд ҷиҳат намуд, то андозае мебошад, таваҷҷуҳро ба таъмини молиявии ин бахши ҳаёти равона сохт. Зеро он ба мафкураи инсонӣ робитаи бевосита дорад ва дар навбати худ нерӯи зехнӣ сарвати бебаҳое мебошад, ки дар роҳи тақвият ва ғани сохтани он сармояи зиёде гузошта мешавад.

Барои равшанӣ андохтан ба масъала, сатҳи маблағгузорию чорабиниҳои идеологиро баррасӣ менамоем.

Дар ҷумҳурии муносибатҳои молиявӣ асосан тибқи қонунгузорию соҳаи молия ва буҷет ба роҳ монда мешавад. Аз ҷумла, вобаста ба буҷети давлатӣ ҳамасола қонуни дахлдор таҳия ва қабул мегардад ва мутобиқи лоиҳаи навбатии он барои соли 2015 дида мешавад, ки маблағгузорию чорабиниҳо ва ё фаъолияти идеологӣ бевосита фаро гирифта нашудааст. Дар воқеъ банди «фаъолияти дигар дар соҳаи чорабиниҳои фарҳангӣ оммавӣ ва варзишӣ»-и Буҷетро метавон ба чорабиниҳои идеологӣ рабт дод, вале қисми зиёди он низ ба чорабиниҳои касбии варзишию фарҳангӣ, яъне ғайриидеологӣ нигаронида шудааст [14].

Дар ин мавзӯ яке аз соҳаҳои идеологӣ ҷумҳурий – сиёсати давлатии ҷавонон маҳсуб мегардад.

Чӣ тавре дар Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015 (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6.11.2012, №620) оварда шудааст, маблағгузорию сиёсати давлатии ҷавонон дар давоми ду сол (2010-2011) 1,9 млрд. сомони ро ташкил додааст, ки он ба ҳисоби миёна ба 3,5% Маҷмӯи

маҳсулоти дохилӣ баробар мебошад, ки албата барои тарбияи идеологии (маърифатноксозӣ ва тарғиботии) ҷавонон мутаносибан кам арзёбӣ мегардад.

Яке аз василаҳои муосири муқовимат ба зухуроти номатлуби муосир дар кишвар, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пайваста амалӣ менамояд, ин Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2015, ки асосан аз чорабиниҳои идеологӣ иборат мебошад, ба ҳисоб меравад. Маблағи ҳамасола ҷудомегардида барои татбиқи Барнома бо дарназардошти маҳалҳо (барномаҳои маҳалӣ) ҳудуди 5 млн. сомони ро ташкил медиҳад, ки ба ин васила чорабиниҳои зиёд дар самти таҳкими мафкураи идеологии ҷавонон баргузор мегарданд. Аммо, ба низоми муайян даровардани усулҳои амалисозии Барнома, аз ҷумла, маблағгузори муътадил аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, таҳкими кадрӣ иҷрокунандагон ва арзёбии сифатнокии чорабиниҳо ба мақсад мувофиқ мебошад [15, с.1].

Хулоса ҷанбаҳои иқтисодии бахши идеологӣ дар таносубнокӣ бо нақш ва аҳамиятнокии он дар ҷамъият беҳбудиро тақозо дорад, аз ҷумла, хуб мебуд, агар:

Ба маблағгузори чорабиниҳои идеологӣ дар Буҷети давлатӣ дар доираи бахшҳои/соҳаҳои дахлдори идеологӣ афзалият дода мешуд;

Маблағгузори чорабиниҳои идеологӣ аз манбаҳои ғайрибуҷетӣ, бахусус соҳибкорони ватанӣ афзун мегардид;

Механизми фармоиши иҷтимоии давлатӣ тибқи қонунгузори буҷетӣ, яъне маблағгузори бонизом таҳким бахшида мешуд;

Ҷараёни татбиқи (азхудкунии) босамари маблағгузори буҷетии чорабиниҳои идеологӣ дар

ҳамбастагӣ ба натиҷанокӣ ва таъсирбахшии онҳо мунтазам мавриди мониторинг ва таҳлилу омӯзиш қарор дода мешуд.

Саволҳо барои санҷиш ва тақвияти дониш:

1. Арзишмандии идеология ба чӣ асос меёбад?
2. Ҳадафрасии идеология дар чӣ дида мешавад?
3. Идеология чист?
4. Идеологияҳои ҷаҳонӣ кадомҳоянд?
5. Оё Тоҷикистон метавонад идеология дошта бошад?
6. Чӣ гуна идеология метавонад идеологияи миллии Тоҷикистон шуда бошад?
7. Идеологияи миллии Тоҷикистон аз идеологияи давлатӣ чӣ тафовут дорад?
8. Арзиши иқтисодии идеология чӣ маъно дорад?
9. Зарурати маблағгузори чорабиниҳои идеологӣ ба чӣ асос меёбад?
10. Яке аз василаҳои муосири муқовимат ба зухуроти номатлуби ҷомеаи муосир, ки ба ҷавонон рабт дода мешавад, кадом аст?

АДАБИЁТ

1. Ахмедов С. Ислам и исламизм. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: <http://islam-today.ru/obsestvo/islam-i-islamizm>
2. Гузориш зимни маҷлиси Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: <http://khovar.tj/2016/01/suhanronii-peshvoi-millat->

[prezidenti-to-ikiston-emomal-ra-mon-dar-ma-lisi-vasei-ukumat](#)

3. Идеология. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/ideologiya.html>
4. Идеология. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
5. Исаева Б.А. Назарияи сиёсат. Маводи талимӣ–СПб.: Питер, 2008. (бо забони русӣ) -464 с.
6. Исламизм. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: https://ru.wikipedia.org/wiki
7. Консерватизм. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: https://ru.wikipedia.org/wiki
8. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (1994)
9. Қуръони Карим (асл ва матни тарҷумаи тоҷикӣ). – Душанбе: Ифрон, 2007. – 616 с.
10. Либерализм. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: <https://ru.wikipedia.org/wiki/либерализм>
11. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ (соли 2014) [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: <http://president.tj/node/6598>
12. Фашизм. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: https://ru.wikipedia.org/wiki
13. ҲНИТ ташкилоти ифротгарою террористӣ эълон ва фаъолияташ манъ карда шуд. [Маводи электронӣ] / Тарзи дастрасӣ: <http://sadoimardum.tj/i-tisod/i-timoiyot/nit-tashkiloti-ifrotgaroyu-terrorist-e-lon-va-fa-oliyatash-man-karda-shud/>
14. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2014, №11, мод.642, моддаи 6. - Душанбе, 2014
15. Дастури иттилоотию амалӣ оид ба тартибҳои татбиқи Барномаи миллии рушди иҷтимоии